

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

Торайғыров университетінің ХАБАРШЫСЫ

Экономикалық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

ВЕСТНИК

Торайғыров университета

Экономическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3552

№ 4 (2024)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Экономическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ93VPY00029686

выдано
Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области экономики, управления,
финансов, бухгалтерского учета и аудита

Подписной индекс – 76133

<https://doi.org/10.48081/HMTV4251>

Бас редакторы – главный редактор
Давиденко Л. М.
доктор PhD

Заместитель главного редактора
Ответственный секретарь

Гребнев Л. С., *д.э.н., профессор*
Шеримова Н. М., *магистр*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Шмарловская Г. А.,	<i>д.э.н., профессор (Беларусь);</i>
Кунязов Е. К.,	<i>доктор PhD, доцент;</i>
Алмаз Толымбек,	<i>доктор PhD, профессор (США);</i>
Мукина Г. С.,	<i>доктор PhD, ассоц. профессор, доцент;</i>
Алтайбаева Ж. К.,	<i>к.э.н.</i>
Мусина А. Ж.,	<i>к.э.н., ассоц. профессор, доцент;</i>
Титков А. А.,	<i>к.э.н., доцент;</i>
Омарова А. Р.	<i>технический редактор.</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

© Торайгыров университет

<https://doi.org/10.48081/MYVI9587>

***А. С. Исанов¹, А. К. Сембеков², Е. Б. Букатов³,
С. П. Колчин⁴**

^{1,2,3}Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.

⁴Г. В. Плеханов атындағы Ресей экономикалық университеті,
Ресей Федерациясы, Мәскеу қ.

¹ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3941-8987>

²ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5034-4651>

³ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0513-406X>

⁴ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4471-190X>

*e-mail: armanissanov@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАНК ЖҮЙЕСІНДЕГІ КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕР ҮШІН ТЕНДЕНЦИЯЛАР МЕН СЫН-ТЕГЕУРІНДЕР

Осы мақаланың мақсаты ҚР коммерциялық банктерінің банк секторындағы жағдайын талдау болып табылады. Зерттеу банк жүйесінің ағымдағы жағдайын анықтауға, коммерциялық банктердің дамуына әсер ететін негізгі тенденциялар мен факторларды анықтауға, сондай-ақ олардың нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін бағалауға бағытталған.

Қойылған мақсаттарға жету үшін әртүрлі зерттеу әдістері, соның ішінде статистикалық деректерді талдау, салыстырмалы талдау және экономикалық-математикалық модельдеу әдістері қолданылады. Зерттеу материалдары ретінде ҚР Ұлттық Банкінің деректері, халықаралық қаржы ұйымдарының есептері, сондай-ақ мамандандырылған экономикалық басылымдардағы жарияланымдар пайдаланылады.

Зерттеудің негізгі нәтижелері ҚР коммерциялық банктері жоғары бәсекелестікті, реттеуші өзгерістерді және экономикалық тұрақсыздықты қоса алғанда, бірқатар сынқатерлерге тап болып отырғанын көрсетеді. Цифрлық технологиялар саласындағы инновациялар, көрсетілетін қызметтердің сапасын жақсарту және

тәуекелдерді тиімді басқару сияқты банктердің табысына ықпал ететін негізгі факторлар анықталды.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы дамушы экономикалардағы банк секторының жұмыс істеу процестері мен тетіктерін түсінуді дамытуда жатыр. Практикалық маңыздылығы банктерге олардың стратегиясын жетілдіру және өзгермелі экономикалық жағдайларда олардың тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар беру болып табылады.

Жоғарыда айтылғандардың барлығын ескере отырып, бұл мақала ҚР коммерциялық банктердің жай-күйі мен даму перспективалары туралы білімдерін тереңдетуге ықпал етеді, сондай-ақ олардың одан әрі өсуі мен қаржы нарығындағы позицияларын нығайту үшін практикалық құралдарды ұсынады.

Кілтті сөздер: коммерциялық банктер, банк секторы, цифрлық трансформация, бәсекеге қабілеттілік, қаржылық тұрақтылық.

Кіріспе

Соңғы онжылдықтарда ҚР банк секторы ішкі экономикалық өзгерістерге де, жаһандық қаржылық үрдістерге де байланысты елеулі өзгерістерге ұшырады. Коммерциялық банктер ел экономикасында шешуші рөл атқарады, әртүрлі секторларды қаржыландыруды қамтамасыз етеді және экономикалық өсуге ықпал етеді. Алайда, банк секторының қазіргі жағдайы негізгі мәселелерді анықтау және оларды шешудің жолдарын табу үшін терең талдауды қажет етеді.

Зерттеудің өзектілігі ҚР банк секторының қаржылық тұрақтылығы мен орнықты дамуын қамтамасыз ету қажеттілігіне байланысты. Жаһандану және цифрлық трансформация жағдайында банктер бәсекелестіктің жоғарылауы, реттеуші талаптардың күшеюі және макроэкономикалық факторлардың әсері сияқты жаңа сын-қатерлерге тап болады.

Бұл зерттеудің негізгі мақсаты ҚР коммерциялық банктерінің банк секторындағы жағдайын талдау және олардың бәсекеге қабілеттілігін бағалау болып табылады. Бұл мақсатқа жету үшін банктердің қызметіне әсер ететін негізгі факторлар, оның ішінде макроэкономикалық жағдайлар, нормативтік өзгерістер мен цифрлық технологиялар саласындағы инновациялар қарастырылады.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы дамушы экономикалардағы банк секторының жұмыс істеу процестері мен тетіктерін түсінуді дамытуда жатыр. Практикалық маңыздылығы коммерциялық банктерге олардың

стратегияларын жақсарту және өзгермелі экономикалық орта жағдайында қызмет тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар беру болып табылады.

Материалдар мен әдістері

Бұл зерттеудің объектісі Ұлттық банк жүйесі шеңберінде жұмыс істейтін ҚР коммерциялық банктері болып табылады. Зерттеу мақсаттарына жету үшін келесі әдістер қолданылады: экономикалық-математикалық модельдеу, статистикалық және салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Мақала жазу кезінде әртүрлі ақпарат көздері қолданылады, соның ішінде: ҚР Ұлттық Банкінің есептері, ҚР коммерциялық банктерінің қаржылық есептері, халықаралық қаржы ұйымдарының жарияланымдары және банк секторы тақырыбындағы ғылыми мақалалар.

Нәтижелер және талқылау

ҚР банк секторы нақты секторды қаржылық қолдауды қамтамасыз ететін және экономикалық өсуге ықпал ететін ұлттық экономиканың негізі құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады [1]. Алайда, несиелеудің оң тенденцияларына қарамастан, мерзімі өткен несиелер көлемінің ұлғаюы мұқият талдауды және несиелік тәуекелдерді басқарудың тиімді шараларын әзірлеуді талап ететін үлкен алаңдаушылық туғызады. 2019-2023 жылдардағы деректерді талдау ҚР экономикасына берілген несиелердің көлемі айтарлықтай өскенін көрсетеді. 2019 жылы несиелердің жалпы көлемі 13,67 трлн. теңгені құрады, ал 2023 жылға қарай бұл көрсеткіш екі есеге артып, 27,86 трлн. теңгеге жетті [2]. Бұл өсімді банк секторы тарапынан экономиканы қаржылық қолдаудың кеңеюін көрсететін оң фактор ретінде қарастыруға болады [3]. Несиелеу көлемінің ұлғаюы бизнес тарапынан да, халық тарапынан да қаржы ресурстарына сұраныстың артуына байланысты. Бұл сондай-ақ банктердің несиелік қызмет көрсетудегі жоғары белсенділігін және жалпы экономиканың дамуын көрсетеді [4].

Алайда, несиелеу көлемінің ұлғаюымен қатар мерзімі өткен несиелердің өсуі де байқалады. 2019 жылы мерзімі өткен несиелердің көлемі 1,81 трлн. теңгені құрады, 2021 жылы ол 1,06 трлн. теңгеге дейін төмендеді, бірақ кейін 2022 жылы 2,99 трлн. теңгеге және 2023 жылы 3,27 трлн. теңгеге дейін күрт өсті [2]. 1-кестеде проблемалық несиелер санының артуы туралы мәліметтер келтірілген, бұл банк секторының несиелік тәуекелдердің жоғарылауын көрсетеді.

Кесте 1 – Экономикаға банктік несиелер мен мерзімі өткен несиелер

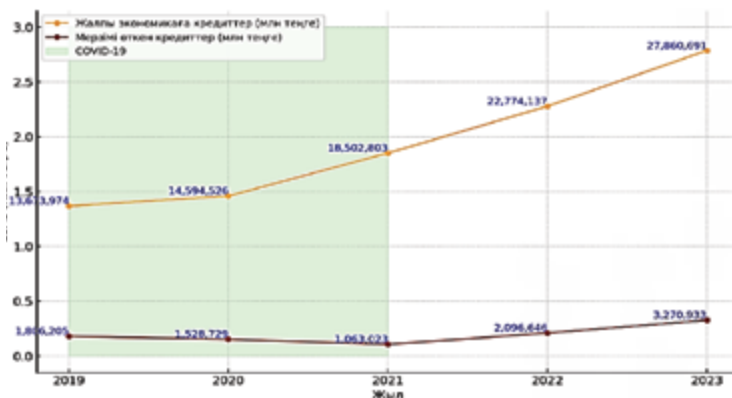
Көрсеткіштер	2019 ж	2020 ж	2021 ж	2022 ж	2023 ж
Экономикаға несиелер, млн. тг.	13 673 974	14 594 526	18 502 803	22 774 137	27 860 691

Мерзімі өткен несиелер, млн.тг	1 806 205	1 528 729	1 063 823	2 996 646	3 270 933
Мерзімі өткен несиелердің үлесі, %	13,21	10,47	5,75	13,16	13,36

Ескерту: [2] дереккөз негізінде авторлармен құрастырылған

COVID-19 пандемиясының кезеңі кешіктірілген несиелердің өсуінің баяулауымен ерекшеленді, бұл пандемияның экономикаға теріс әсерін азайту үшін берілген мемлекеттік қолдау шараларына байланысты болуы мүмкін [5]. Алайда, 2021 жылдан бастап, бұл шаралар әлсіреген сайын және несиелеудің қатаң шарттарына оралғанда, мерзімі өткен несиелер өсе бастады.

Несиелік портфельдердің сапасын жақсартуға бағытталған күш-жігерге қарамастан, ағымдағы деректер банктер қабылдаған шаралар мерзімі өткен берешек деңгейін төмендету үшін жеткілікті тиімді болмауы мүмкін екенін көрсетеді [6].

1 – сурет Экономикаға банктік несиелердің және мерзімі өткен несиелердің динамикасы, млн.тг.

Ескерту: [2] дереккөз негізінде авторлармен құрастырылған

Талдау барысында анықталған мәселелердің бірі несиелік портфельдерді әртараптандырудың жеткіліксіздігі болып табылады. Көптеген банктер өздерінің кірістілігін арттыруға ұмтылып, шоғырлану тәуекелдерін арттыра отырып, экономиканың бірдей секторларын несиелеуге назар аударады [7].

Сонымен қатар, проблемалық қарыздармен жұмыс сапасын жақсарту, соның ішінде проблемалардың алғашқы кезеңдерінде қарыз алушылармен тиімді өзара әрекеттесу және қарыздарды қайта құрылымдау стратегияларын әзірлеу шаралары қажет. Мемлекеттік органдар өз кезегінде несиенің нарығын тұрақтандыруға және мерзімі өткен берешектің одан әрі өсуіне жол бермеуге бағытталған қосымша қолдау шараларын енгізу мүмкіндігін қарастыруы мүмкін [8].

ҚР банк секторы соңғы жылдары айтарлықтай өзгерістерге ұшырады (банктер санының қысқаруы, активтер мен несиелердің өсуі және т.б.) [9]. Осы өзгерістерді терең түсіну және болашақ тенденцияларды болжау үшін экономикалық-математикалық модельдеуді, атап айтқанда бірнеше регрессияны қолданған жөн. Көптік регрессия бірнеше тәуелсіз айнымалылардың бір тәуелді айнымалыға әсерін анықтауға мүмкіндік береді. Біздің жағдайда тәуелді айнымалылар: экономикаға несиелер, несиенің портфелі, банк секторының пайдасы болады.

Жалпы түрдегі көптік регрессия моделі келесі формуламен есептелінеді (1):

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + \varepsilon \quad (1)$$

Мұндағы:

(Y) – тәуелді айнымалы (мысалы, экономикаға несиелер);

(X1, X2, ..., Xn) – тәуелсіз айнымалылар (мысалы, активтер, міндеттемелер, меншікті капитал және т.б.);

(β) – еркін шама, (β1, β2, ..., βn) – аталмыш коэффициенттер әрбір тәуелсіз айнымалылардың әсер ету дәрежелерін көрсетеді;

(ε) – модельдің кездейсоқ қатесі.

Талдаудың мақсаты әсер ету дәрежесі сияқты факторлар банк секторының активтері, меншікті капитал, міндеттемелер, операциялық шығыстар мен шығындарға арналған ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (бұдан әрі – АҚТ), және әрбір таңдалған тәуелді айнымалыларын анықтау болып табылады. Талдау үшін біз келесі тәуелсіз айнымалыларды қолданамыз: банк секторының активтері; банк секторының міндеттемелері; меншікті капитал; банктер саны; операциялық шығындар; АҚТ-ға арналған шығындар. 2 кестеде бірнеше регрессия әдістерін қолдана отырып есептеулерден алынған мәліметтер келтірілген.

Кесте 2 – Көптік регрессияның нәтижелері мен сипаттамалары

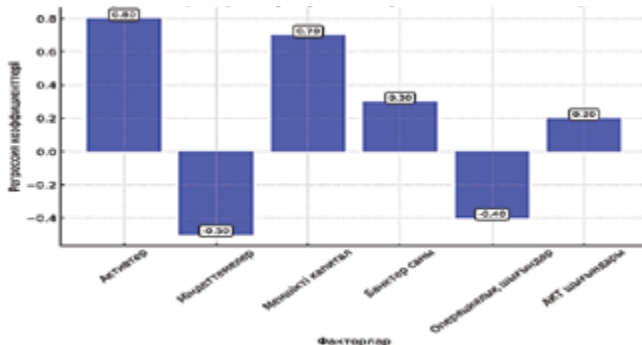
№	Тәуелді айнымалы	Нәтиже мәні (R - квадрат)	Сипаттама
1	Экономикаға несиелер	0,984	Түсіндірілетін өзгергіштіктің жоғары деңгейі, бірақ факторлардың статистикалық маңыздылығы төмен. Мультиколлениарлық болуы мүмкін
2	Несие портфелі	0,982	Түсіндірілетін өзгергіштіктің жоғары дәрежесі, дегенмен де қосымша көрсеткіштерді қолдану тиімді болады
3	Банк секторының пайдасы	0,951	Банк секторының пайдасының түсіндірілетін өзгермелілігінің жоғары деңгейі, бірақ тәуелсіз айнымалылардың маңыздылығы төмендігі

Ескерту: авторлармен құрастырылған

Осылайша, ҚР банк секторының көрсеткіштерін талдау үшін көптік регрессияны пайдалана отырып модельдеу нәтижесінде мындай қызықты қорытындылар алынды.

Біріншіден, экономикаға несиелер айнымалы үшін: модель түсіндірме қабілетінің жоғары деңгейін көрсетті ($R^2 = 0,984$) бұл енгізілген факторлардың несиелер көлеміне айтарлықтай әсерін көрсетеді. Алайда, коэффициенттердің көпшілігі статистикалық тұрғыдан маңызды емес болып шықты, бұл мультиколлениарлықты және қосымша деректердің қажеттілігімен негізделеді.

Модель сипаттамасы: 2-суретте активтердің, міндеттемелердің, меншікті капиталдың, банктердің санының, операциялық шығындардың және АҚТ шығындарының экономикаға несиелер көлеміне әсерін талдау үшін бірнеше регрессия моделі көрсетілген.

2 – сурет Экономикаға бағытталған несиелер үшін факторлардың әсері
Ескерту: авторлармен құрастырылған

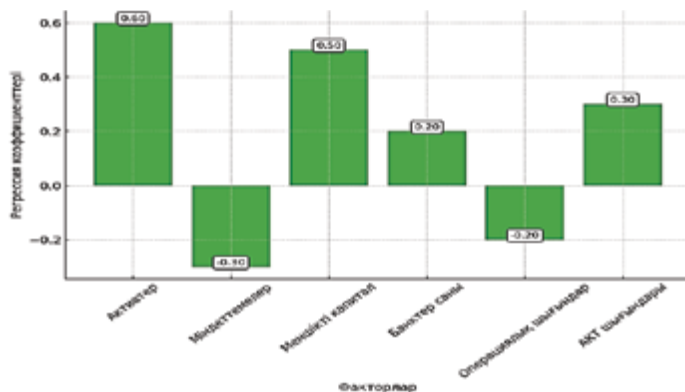
Енді келесі маңызды қадамдарды жасаймыз: қалған тәуелді айнымалылар үшін көптік регрессияны есептеуін орындаймыз, нақты айтқанда, олар: «несие портфелі» және «банк секторының пайдасы». «Несие портфелі» айнымалысы үшін бірнеше регрессия нәтижелері 3 суретте көрсетілген.

«Несие портфелі» көрсеткішіне байланысты:

- Модель сонымен қатар жоғары $R^2 = 0,982$ мәнін көрсетті, бірақ тәуелсіз айнымалылардың едәуір бөлігі статистикалық тұрғыдан маңызды болмай шықты;

- Коэффициенттер активтер мен міндеттемелер сияқты жекелеген факторлардың несиелік портфель көлемін әлсіз әсерін көрсетеді;

- Шартты санның жоғары мәні ($1,2e+09$) қолданылатын айнымалыларды қайта қарауды қажет ететін мультиколлинеарлықтың болуын болжайды.

3 – сурет «Несие портфеліне» факторлардың әсері
Ескерту: авторлармен құрастырылған

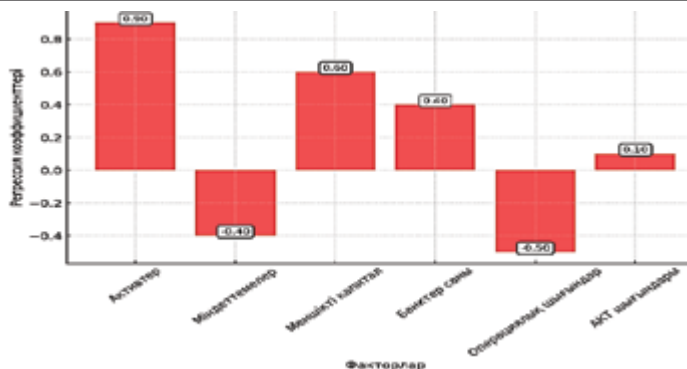
4 суретте біз «Банк секторының пайдасы» үшін көп реттік регрессия нәтижелерін қарастырамыз. Модель сипаттамасы: активтердің, міндеттемелердің, меншікті капиталдың, банкеттердің санының, операциялық шығындардың және АҚТ банк секторының пайдасына әсерін талдау үшін бірнеше регрессия моделі құрылды.

Нәтижелер: R-шаршы 0.951, бұл тәуелсіз айнымалылар арқылы банк секторының кірістерінің өзгергіштігін түсіндірудің жоғары дәрежесін көрсетеді. Дегенмен, шағын үлгіде бұл көрсеткішті түсіндіруде абай болу керек.

Коэффициенттер: тәуелсіз айнымалылардың көпшілігінде статистикалық шамалы коэффициенттер бар (P-мәндері 0.05-тен едәуір асады), бұл осы факторлардың банк секторының пайдасына әлсіз әсерін көрсетеді.

Статистикалық маңыздылығы: модельдің F-статистикасы үшін P мәні 0.0451 құрайды, бұл статистикалық маңыздылық шекарасында. Алайда, бұл модельде жеке айнымалылардың ешқайсысы маңызды болған жоқ.

Мультиколлинеарлық: шарттылық санының жоғары көрсеткіші (1.2×10^9) тәуелсіз айнымалылар арасында мүмкін болатын мультиколлинеарлықтың болуын көрсетеді.

4 – сурет «Банк секторы пайдасы» факторлардың әсері
Ескерту: авторлармен құрастырылған

Қорытынды

Мақаланың негізгі қорытындылары ҚР коммерциялық банктер жоғары бәсекелестікті, реттеуші өзгерістерді және экономикалық тұрақсыздықты қоса алғанда, елеулі сын-қатерлерге тап болып отырғанын көрсетеді. Цифрлық технологиялар банктік қызметке айтарлықтай әсер етеді, қызмет көрсету сапасын жақсартады және тәуекелдерді басқаруды жақсартады [9]. Сонымен қатар, инновацияны енгізу дәстүрлі бизнес-процестерде айтарлықтай инвестициялар мен өзгерістерді қажет етеді, бұл пайданың уақытша төмендеуіне әкелуі мүмкін. Сондай-ақ, авторлар несиелеудің жалпы көлемінің өсуі, әсіресе соңғы жылдары, мерзімі өткен несиелер үлесінің өсуімен қатар жүретінін атап өтті. Бұл COVID-19 салдары мен макроэкономикалық тұрақсыздыққа, сондай-ақ қолданыстағы несиелік тәуекелдерді басқару жүйелерінің тиімсіздігіне байланысты болуы мүмкін.

Авторлар жеке сектордағы экономикалық өзгерістерге байланысты тәуекелдерді азайту үшін несиелер портфелін әртараптандыру дәрежесін арттыруды ұсынады. Сондай-ақ, проблемалық несиелерді басқару әдістерін жетілдіруге, әсіресе қарыз алушылардың проблемаларын анықтаудың алғашқы кезеңдеріне назар аударған жөн. Қарызды қайта құрылымдаудың белсенді бағдарламаларын әзірлеу банктерге экономикалық дағдарыстарды жақсы жеңуге көмектеседі [10].

Мемлекетке жаһандық экономикалық өзгерістер жағдайында банк жүйесіне теріс әсерді азайту мақсатында несиелік нарықты тұрақтандыруға бағытталған қосымша қолдау шараларын әзірлеу ұсынылады. Бұған инновацияларды белсенді түрде енгізетін банктер үшін

салық жеңілдіктері, сондай-ақ экономикалық күйзеліс жағдайында төлем қабілеттілігін тұрақтандыруға мүмкіндік беретін қарыз алушыларды қолдау бағдарламалары кіруі мүмкін. Тұтастай алғанда, таяудағы жылдары ҚР банк секторының орнықты дамуы банктердің жаңа технологияларды енгізу, тәуекелдерді басқаруды жақсарту және сыртқы ортаның өзгермелі жағдайларына жедел бейімделу қабілетіне байланысты болады.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Қуналиева, Г. А., Талғатханұлы, Д.** Қазақстан Республикасындағы банк жүйесінің ерекшеліктері мен кейбір мәселелер // ҚазҰУ хабаршысы. – 2017. – №1 (81). – Б. 194–199.

2 Қазақстан Ұлттық Банкі [Электрондық ресурс]. – <https://www.nationalbank.kz/kz> (Жүгінген күні 20.07.2024).

3 **Даришева, Г. К., Жуков, А.Е., Иванова, А. Н.** Факторы укрепления доверия к банкам со стороны предпринимателей Казахстана в условиях цифровой экономики // Prospects and key tendencies of science in contemporary world. – 2024. – С. 136–143.

4 **Калкабаева, Г. М.** Трансформация кредитной политики банков в условиях цифровизации экономики Казахстана // Финансовая система в условиях создания модели устойчивого экономического развития Казахстана: Сборник материалов МНПК, Астана, 1 февраля 2024 года. – Астана: ИП «Булатов А.Ж». – 2024. – С. 24–27.

5 **Тургумбаева, Г. Т., Нурсеитов, Б. Н.** Влияние ограничений по коронавирусу на деятельность банков Республики Казахстан // Экономика и социум. – 2021. – №5 (84). – С. 765–770.

6 **Lukhmanova, G., Seitova, G., Kenzhebekova, D., Sakibayeva, K., Kuzenbayeva, E.** Asset quality review as a driver of transparency of the national banking system // Statistics, accounting and audit. – 2024. – №2(93). – P. 166–175.

7 **Рахметова, А. М.** Регулирование рынка банковского кредитования: проблемы и перспективы развития // Государственный аудит. – 2022. – № 2 (55). – С. 57–64.

8 **Рахимжанова, К. К., Мақыш, С. Б., Керимкулова, Д. Д.** Қазақстан Республикасындағы екінші деңгейдегі банктердің проблемалық несиелері және оларды басқару әдістері // Economic Series of the Bulletin of the L.N. Gumilyov ENU. – 2024. – № 3. – Б. 296–314.

9 **Исанов, А. С., Сембеков, А. К., Төлеуұлы, А., Джумабаева, Ш. Б., Күлдеева, А. Т.** Цифрлық экономика жағдайында отандық банк

секторындағы несиелеу үдерісі және несие нарығын талдау // Bulletin of the Karaganda University. – 2023. – №3(111). – Б. 199-210.

10 Альдешова, С.Б., Ахметова Г.Т., Жубанова С.Б. Проблемалық несиелерді басқару әдістемесі және екінші деңгейлі банктердің проблемалық несиелерін мемлекеттік қолдаудың рөлі // Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің хабаршысы. – 2020. – № 1 (56). – Б. 91–99.

REFERENCES

1 **Kuanalieva, G. A., Talgathanuly, D.** Kazakhstan Respublikasyndagy bank zhyjesinin ereksheilikteri men kejbir maseleler [Features and some problems of the banking system of the Republic of Kazakhstan] [Text] // KazNU Bulletin. – 2017. – №1 (81). – P. 194-199.

2 Kazakhstan Ulttyk Banki [National Bank of Kazakhstan] [Electronic resource]. – <https://www.nationalbank.kz/kz>

3 **Darisheva, G. K., Zhukov, A. E., Ivanova, A. N.** Faktory ukrepleniya doveriya k bankam so storony predprinimatelej Kazahstana v usloviyah cifrovoy ekonomiki [Factors for strengthening trust in banks on the part of Kazakhstani entrepreneurs in the digital economy] [Text] // Prospects and key tendencies of science in contemporary world. – 2024. – P. 136–143.

4 **Kalkabaeva, G.M.** Transformaciya kreditnoj politiki bankov v usloviyah cifrovizacii ekonomiki Kazahstana [Transformation of banks' credit policy in the context of digitalization of the economy of Kazakhstan] [Text] // International scientific and practical conference «The financial system in the context of creating a model of sustainable economic development of Kazakhstan». – Astana: IP «Bulatov A.Zh.», 2024. – 572 p.

5 **Turgumbaeva, G. T., Nurseitov, B. N.** Vliyanie ogranichenij po koronavirusu na deyatel'nost' bankov Respubliki Kazahstan [The impact of coronavirus restrictions on the activities of banks in the Republic of Kazakhstan] [Text] // Economy and society. – 2021. – №5 (84). – P. 765–770.

6 **Lukhmanova, G., Seitova, G., Kenzhebekova, D., Sakibayeva, K., Kuzenbayeva, E.** Obzor kachestva aktivov kak draiver prozrachnosti natsionalnoi bankovskoi sistemy [Asset quality review as a driver of transparency of the nationalbanking system] [Text] // Statistics, accounting and audit. – 2024. – №2(93). – P. 166–175.

7 **Rahmetova, A. M.** Regulirovanie rynka bankovskogo kreditovaniya: problemy i perspektivy razvitiya [Regulation of the bank lending market: problems and development prospects] [Text] // State audit. – 2022. – № 2 (55). – P. 57–64.

8 **Rahimzhanova, K. K., Makysh, S. B., Kerimkulova, D. D.** Kazakhstan Respublikasyndagy ekinshi dengejdegi bankterdin problemalyk nesieleri zhane olardy baskaru adisteri [Problem loans of second-tier banks in the Republic of Kazakhstan and methods of their management] [Text] // Economic Series of the Bulletin of the L.N. Gumilyov ENU. – 2024. – № 3. – P. 296–314.

9 **Isanov, A. S., Sembekov, A. K., Toleuuly, A., Dzhumabaeva, S. B., Kuldeeva, A. T.** Cifrlyk ekonomika zhagdajynda otandyk bank sektoryndagy nesieleu uderisi zhane nesie narygyn taldaу [Analyzing the lending process and credit market in the domestic banking sector in the context of the digital economy] [Text] // Bulletin of the Karaganda University. - 2023. - №3 (111). – P. 199-210.

10 **Al'deshova, S. B., Ahmetova G. T., Zhubanova S. B.** Problemalyk nesielерdi baskaru adistemesi zhane ekinshi dengejli bankterdin problemalyk nesielерin memlekettik koldaудyn rөli [The methodology of problem loans management and the role of state support for problem loans of second-tier banks] [Text] // Bulletin of Atyrau University named after Kh. Dosmukhamedov. – 2020. – №1 (56). – P. 91–99.

22.10.24 ж. баспаға түсті.

23.10.24 ж. түзетулерімен түсті.

11.11.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

*А. С. Исанов¹, А. К. Сембеков², Е. Б. Букатов³, С. П. Колчин⁴

^{1,2,3}Карагандинский университет Казпотребсоюза,

Республика Казахстан, г. Караганда;

⁴Российский экономический университет имени Г. В. Плеханова,
Российская Федерация, г. Москва.

Поступило в редакцию 22.10.24

Поступило с исправлениями 23.10.24

Принято в печать 11.11.24

ТЕНДЕНЦИИ И ВЫЗОВЫ ДЛЯ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Целью данной статьи является анализ состояния коммерческих банков Республики Казахстан в банковском секторе. Исследование направлено на выявление текущего состояния банковской системы, выявление основных тенденций и факторов, влияющих на развитие

коммерческих банков, а также оценку их конкурентоспособности на рынке.

Для достижения поставленных целей используются различные методы исследования, в том числе статистический анализ данных, сравнительный анализ и экономико-математическое моделирование. В качестве материалов исследования используются данные Национального Банка Республики Казахстан, отчеты международных финансовых организаций, а также публикации в специализированных экономических изданиях.

Основные результаты исследования показывают, что коммерческие банки Казахстана сталкиваются с рядом проблем, включая высокую конкуренцию, регуляторные изменения и экономическую нестабильность. Определены основные факторы, способствующие успеху банков, такие как инновации в сфере цифровых технологий, улучшение качества предоставляемых услуг и эффективное управление рисками.

Теоретическая значимость исследования заключается в развитии понимания процессов и механизмов функционирования банковского сектора в развивающихся странах. Практическая значимость заключается в предоставлении коммерческим банкам рекомендаций по улучшению их стратегий и повышению эффективности деятельности в условиях меняющейся экономической среды.

Учитывая все вышесказанное, данная статья способствует углублению знаний о состоянии и перспективах развития коммерческих банков в Республике Казахстан, а также предоставляет практические инструменты для их дальнейшего роста и укрепления позиций на финансовом рынке.

Ключевые слова: коммерческие банки, банковский сектор, цифровая трансформация, конкурентоспособность, финансовая стабильность.

*A. S. Isanov¹, A. K. Sembekov², Y. B. Bukatov³, S. P. Kolchin⁴

^{1,2,3}Karaganda University of Kazpotrebsoyuz,

Republic of Kazakhstan, Karaganda;

⁴Plekhanov Russian University of Economics, Russian Federation, Moscow.

Received 22.10.24

Received in revised form 23.10.24

Accepted for publication 11.11.24

TRENDS AND CHALLENGES FOR COMMERCIAL BANKS IN THE BANKING SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The purpose of this article is to analyze the state of commercial banks of the Republic of Kazakhstan in the banking sector. The study is aimed at identifying the current state of the banking system, identifying the main trends and factors influencing the development of commercial banks, and assessing their competitiveness in the market.

To achieve the set goals, various research methods are used, including statistical data analysis, comparative analysis, and economic and mathematical modeling. The research materials include data from the National Bank of the Republic of Kazakhstan, reports from international financial organizations, and publications in specialized economic publications.

The main findings of the study show that commercial banks in Kazakhstan face a number of challenges, including intense competition, regulatory changes, and economic instability. The key factors contributing to the success of banks, such as innovation in digital technologies, improvement of the quality of services provided, and effective risk management, are identified.

The theoretical significance of the study lies in developing an understanding of the processes and mechanisms of the functioning of the banking sector in developing countries. The practical significance lies in providing commercial banks with recommendations on improving their strategies and increasing the efficiency of their activities in a changing economic environment.

Taking into account all of the above, this article helps to deepen knowledge about the state and development prospects of commercial banks in the Republic of Kazakhstan and also provides practical tools for their further growth and strengthening of their positions in the financial market.

Keywords: commercial banks, banking sector, digital transformation, competitiveness, financial stability.

<https://doi.org/10.48081/IYXL5958>

*Г. Ш. Калиакпарова¹, Е. Е. Гриднева²

^{1,2}Каспийский общественный университет,

Республика Казахстан, г. Алматы

¹ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1859-9774>

²ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3279-2036>

*e-mail: GK_2003@mail.ru

РАЗВИТИЕ СТРАУСОВОДСТВА В КАЗАХСТАНЕ: ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

На современном этапе развитие страусоводства является еще малоизученной сферой птицеводства. При этом хочется отметить, что промышленное птицеводство является одной из выгодных отраслей сельского хозяйства, связанных с наращиванием ассортимента мясной продукции. В Республике Казахстан нет данных по развитию страусоводства. Поэтому авторы задались вопросом изучения потребностей и возможностей развития данного вида птицеводства на территории страны. Цель статьи - изучить вопросы рационализации и перспективы расширения данного сегмента рынка, а также рассмотреть возможные преграды, которые могут ограничивать или препятствовать процессам становления отрасли. Полученные результаты научной работы можно применять в крестьянских и фермерских хозяйствах. Надо отметить, что мясо страусов пользуется особой популярностью за рубежом, так как содержит необходимые для человеческого организма витамины и минералы. Другие продукты переработки: яйца, кожа, перья, жир и т.д. также являются ценными. В статье приведен сравнительный анализ энергетической ценности мяса страусов и других животных, предложены варианты использования вторичных продуктов страусоводства. Показаны параметры потребительских свойств, даны предложения по оптимизации отрасли. При написании статьи были применены различные методы научного исследования. К примеру, примененный сравнительный метод позволил сопоставить выход продукции от крупного рогатого скота и страуса. Анализ и синтез расширили вопросы развития

исследуемой отрасли при решении продовольственной безопасности страны. Таким образом, авторы пришли к выводу, что для успешного развития страусоводства необходимо изучить экономическую значимость, особенности развития отрасли, государственную поддержку в виде снижения или отмены налогов на начальных этапах, льготное кредитование бизнеса и т.д.

Ключевые слова: страус, продукция страусоводства, диетическое мясо, продовольственная безопасность, здоровое питание, окупаемость, безотходное производство, рентабельность.

Введение

Страусов на латыни называют *Struthio camelus*, что означает «верблюжий воробей», «большой воробей как верблюд». Их объединяет то, что они, как и верблюды способны преодолевать огромные расстояния и живут в пустыне.

Зарубежный опыт развития страусов показывает высокую эффективность от вложения денежных средств. Продукция, получаемая от выращивания данного вида птиц, отличается своей нестандартностью и разнообразием.

Обычного потребителя в страусином мясе привлекает его диетическая направленность. Яйца, жир данной птицы широко применяют в кулинарии, парфюмерии, медицине и т.д.

Разведение страусов для Казахстана является возможностью решения частично вопросов продовольственного обеспечения населения мясом, при этом снижая долю импорта. Для этого необходимо: поднять воспроизводительность страусов, улучшить жизнедеятельность взрослых особей и страусят, давать им эффективно усвояемые корма и витаминные добавки, снижать себестоимость расхода кормов.

На сегодняшний день недостаточно научно-исследовательских работ по экономике страусоводства. Слабо ведется их статистический учет в Бюро Национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам.

Цель данного исследования – показать экономическую необходимость и эффективность от разведения страусов в нашей республике. Задачи исследования: определить проблемы и возможности выращивания страусов, производства страусиной продукции.

Материалы и методы

При написании статьи были использованы материалы научных статей отечественных и зарубежных авторов по развитию и экономике страусоводства. Помимо материалов периодической печати была задействована информация интернет-ресурсов.

В ходе исследования были применены различные методы научных исследований. При проведении анализа развития отрасли и оценки современного состояния страусоводства в Республике Казахстан был применен экономико-статистический метод. При изучении особенностей отрасли, а также возможностей развития по регионам был использован абстрактно-логический метод.

Материалы, проведенного исследования могут быть применены фермерами, исследователями как информационный, так и консультационный материал для развития страусоводства.

Результаты и обсуждение

Экономические условия разведения страусов, процессы размножения молодняка и другие вопросы, связанные с их развитием в своих трудах, раскрыли Norbańczuk O.K., Wierzbicka A. [1], Васильева Л. Т. [2], Остроух Е. В., Сарбатова Н. Ю. [3], Каюкова С.Н. [4], Бычаев А. Г. [5] и другие.

В природе существует всего один вид страусов – африканский. Он, в свою очередь, делится на подвиды в зависимости от места обитания. К примеру, массайский – в Восточной Африке, сомалийский – в Эфиопии, Кении, Сомали и т.д. В зависимости от цвета шеи их делят на голубой, розовый или черный, а также их подразделяют исходя от размера, веса и цвета оперения.

На сегодняшний день страусов разводят более чем в 130 странах. Это Китай, Польша, США, Латвия, Италия и другие. Флагманом является ЮАР, здесь живет 80 % от всего мирового количества страусов. Отсюда почти 90 % страусиного мяса, полуфабрикатов, субпродуктов и т.д. идет на экспорт, где большую часть покупателей составляет Евросоюз. Спрос на эти продукты с каждым годом набирает обороты. Страусиные фермы уже созданы на территории бывшего Советского Союза: Россия, Белоруссия, Грузия, Молдова, Украина, Туркменистан, в том числе и Казахстан.

Страусоводство в Казахстане становится высокодоходной отраслью животноводства. При этом, пока в нашей стране страусиных ферм очень мало, порядка 25 предприятий по всей республике. Это новое, до конца не изученное для наших предпринимателей производство. Успешно функционируют страусиные фермы в Алматинской, Акмолинской, Костанайской и Мангистауской областях, в городах Тараз, Караганда, Жезказган, Усть-Каменогорск. При этом статистических данных по численности голов страусов в Казахстане нет.

Одним из первых, кто занялся производством страусов в Казахстане стало ТОО «Казахстанский страус» (г. Костанай, 2000 год). Данное товарищество разводит два типа африканского страуса: голубошейный

и розовошейный. Его прибыль складывается от продажи молодняка, племенного яйца и мяса.

Так как страусиное мясо по вкусу схоже с нежной телятиной, рассмотрим производственные характеристики африканского страуса и коровы, сравним основные показатели, а также данные по ТОО «Казахстанский страус» (таблица 1).

Таблица 1 – Производственные характеристики страуса и крупного рогатого скота (КРС)*

Показатели	Страусы	ТОО «Казахстанский страус»	Крупный рогатый скот
Период стельности, инкубационный период в днях	42	43	280
Количество приплода за год, голов	50	32	1
Достигших убойного возраста, голов	30	17	1
Период от оплодотворения до убоя, дней	407	465	645
Выход чистого мяса от живого веса, %	50	50	40
Получено мяса от годового приплода 1 самки/коровы, кг.	100	120	250
Выход кожи от годового приплода 1 самки/коровы, м ²	40	34	2,7
Выход пера в кг.	35	27	-

*составлено авторами на основе [6].

Из таблицы 1 мы видим, что период стельности составляет у страуса 42–43 дня, тогда как у коровы – 280 дней. Самки страусов в среднем производят за год 40–50 яиц, в ТОО – 32 яйца, которые в последующем могут стать страусятами. От коровы – всего 1 теленок. При этом товарного размера, т.е. период от оплодотворения до убоя у страусов составляет примерно 14 месяцев (407–410 дней), а в ТОО – 15–16 месяцев (465 дней), тогда как у коровы – 21–22 месяца (600–645 дней). При разделке туши страуса можно получить 40–50 кг чистого мяса. По данным ТОО «Казахстанский страус» средняя масса 1 особи составляет 120 кг. При этом вес одного теленка за год – 240–250 кг. Говоря про получение кожи от годовалого приплода страуса из таблицы, мы видим, что в среднем это 34–40 кг, а у теленка – 2,7 кг.

Таким образом, практически по всем позициям показатели по крупному рогатому скоту сильно уступают данным по страусам. Результативность

производительности выращивания страусов можно определить ее себестоимостью и ценой реализации [6].

Раскроем экономическую продуктивность использования страусов в условиях фермы (таблица 2).

Таблица 2 – Экономическая продуктивность воспроизведения двух типов африканского страуса, тенге*

Показатели	Африканский страус	
	Голубошейный тип	Розовошейный тип
Расходы на выращивание молодняка на одну особь до 2 лет, тенге	240000	237000
в т.ч. на содержание, тенге.	65000	65000
на кормление, тенге.	175000	172000
Прирост за период выращивания, кг	92,9	96,8
Себестоимость 1 кг. прироста живой массы, тенге	2583,4	2448,3
Денежная выручка от реализации 1 головы племенного молодняка, тенге.	400000	450000
Прибыль от реализации 1 головы племенного молодняка, тенге	160000	213000
Уровень рентабельности от продажи молодняка, %	40	47,3
Масса забоя в 2 года, кг	66,2	75,1
Цена 1 кг мяса страуса, тенге	7000	7000
Прибыль от реализации мяса страуса, тенге	463400	525700
Доход от продажи мяса, тенге за кг.	6000	26700
Уровень рентабельности от продажи мяса, %	1,3	5,1

*составлено авторами

Анализ данных таблицы 2 показал, что эффективность от продажи страусиного мяса розовошейного типа на 3,8 % выше, чем у страусов голубошейного типа.

Данные показывают, что выращивание розовошейного страуса более выгодно. В возрасте 2 лет (24 месяца) масса молодняка розовошейного типа превышает на 5,9 кг, уровень рентабельности также выше на 7,3%. Следовательно, занимаясь выводением и селекцией страусов, необходимо обратить внимание на розовошейный тип, как высокопродуктивный вид особи.

Выращивание страусов экономически выгодно, так на 1 кг прироста живой массы расходуется 3,5-4 кг кормов. В то время как для крупного рогатого скота приходится 8-10 кг.

Страусиное мясо – биологически ценный продукт. В нем содержится большое количество витаминов, белков и минеральных веществ. Изучая состав различных видов птиц и животных в процентном соотношении, мы отмечаем, что у страусов содержание воды наивысшее, его средний показатель – 74,5 грамм. А количество жира – наименьшее – 3,19 грамм. При этом питательная ценность на каждые 100 грамм веса – 150 ккал (таблица 3) [7; 8].

Таблица 3 - Химический состав и энергетическая ценность различных видов мяса*

Продукт	Вода	Белки	Жиры	Зола	Энергетическая ценность/ ккал
Мясо птицы:					
Бройлеры	68,2	19,7	11,2	0,9	180
Куры	62,6	18,2	18,4	0,8	238
Индейки	65,3	21,6	12,0	1,1	194
Утки	45,6	15,8	38,0	0,6	405
Гуси	45,0	15,2	39,0	0,8	412
Конина	69,6	19,5	9,9	1,1	167
Говядина	64,5	18,6	16,0	0,9	218
Баранина	67,3	15,6	16,3	0,8	209
Страусятина	74,5	22,07	3,19	0,73	150

*составлено авторами на основе [7].

Мясо страусов имеет свои характерные особенности: низкокалорийное, малое содержание холестерина, диетический продукт. Цена за 1 кг страусиного мяса оптом в Казахстане составляет 7000-9000 тенге, России 800-1000 рублей, Германии – 25-45 евро, США – 100 долл. США, Бельгии – 78 евро, Японии – 150 долл. США.

В нашей республике розничная цена мяса страуса – 8000–12000 тенге. Живых страусов можно приобрести от 400 тыс. до 500 тыс. тенге за одну птицу.

В связи с малым поголовьем на отечественных фермах страусиное мясо в несколько раз дороже, чем мясо крупного рогатого скота. Увеличение поголовья данного вида птицы и потребности в ней до традиционного, в значительной степени могло бы снизить себестоимость реализуемых продуктов страуса. Следует отметить, что изготавливая качественные корма

собственного производства, можно минимизировать себестоимость и поднять экономическую эффективность страусоводства.

Реализация страусиных деликатесов пока наблюдается в городах Астана, Алматы, Костанай и то, в основном, в крупных ресторанах, где на них есть свои постоянные клиенты.

Для снижения себестоимости производимой продукции высокоэффективным будет страусоводческое хозяйство, где количество птицы от тысячи голов и выше. В Казахстане пока нет таких ферм.

Сейчас средняя ферма содержит порядка 30 голов взрослых птиц. Для них требуется закрытое помещение около 150 м², а также открытые вольеры - 1500 м². Сумма вложений будет зависеть от цен на строительные материалы или арендных договоренностей. Возможно, фермеры уже имеют собственную землю и постройки на ней. Далее нужен будет инкубатор. В среднем, не дорогой инкубатор на 45 яиц стоит 1500 долл. США. Другим вариантом для развития бизнеса является – приобретение молодняка в возрасте 2–3 месяцев. Стоимость двухмесячных птенцов в среднем по 100 тыс. тенге. Чем старше птенцы, тем они более устойчивы к болезням.

Как отмечалось выше, страусиное производство безотходно. Рассмотрим в отдельности выгодности обработки каждого из составных частей страуса:

– Кожа. Помимо мяса страуса высоко ценится на международном рынке его кожа, даже выше, чем слона или крокодила. В среднем от одной полугодовалой особи получают 1,4–2 м² кожи. Ее стоимость в качестве полуфабриката составляет около 100 тыс. тенге. В обработанном же виде 143–170 тыс. тенге. К сожалению, в Казахстане нет заводов по переработке шкуры страуса, так как для этого требуется дорогое итальянское оборудование, она продается в сыром виде за рубеж. Нет специалистов по обработке кожи такого типа, а, следовательно, не проводятся опыты и эксперименты по ее выпуску [9]. Для нашей страны в перспективе важна подготовка специалистов-кожевенников производственного формата.

– Яйцо. Яйцо страусов крупнее куриного в 25–30 раз. Оно содержит больше фосфора, протеина, калия, железа, а также витаминов В1 и В2. Из-за своей уникальности, в ресторанах яйцо пользуется с каждым днем все большей популярностью.

Из яичной скорлупы делают подставки, емкости, украшенные гравировкой или различными рисунками, а также абажуры для ламп.

– Жир. Жир страусов широко применяется в медицине, косметологии и кулинарии [10].

– Перо. Ценится перо уже взрослой особи, достигшей 3-летнего возраста и старше. При его покупке важна длина и густота, шелковистость, блеск,

симметричность формы. Перья длиной около 30 см оцениваются в 250-600 тенге, а 70 см – около 3,5 тыс. тенге и дороже. Широко используют перья страусов в декоративных целях: в театральных представлениях, карнавалах, дизайне одежды, в качестве материалов по оформлению помещений, сувениров и т.д.

– Страусиные ресницы. Из них делают профессиональные художественные кисти, в косметологии – накладные ресницы.

– Роговицы глаз страусов применяют в качестве трансплантатов в офтальмологии.

– Афродизиак. Другим популярным продуктом из страуса является афродизиак, который делают из страусиного клюва и когтя. Также коготь страуса ювелиры применяют как абразивный материал.

– Помет. Ценным продуктом является страусиный помет как удобрение, минеральный состав, которого выше, чем у коровьего навоза.

Авторами в ходе исследования был проведен SWOT-анализ, в результате которого определены проблемы и перспективы (таблица 4).

Таблица 4 – SWOT-анализ страусоводства в Казахстане*

Сильные стороны	Слабые стороны
- на рынке практически нет конкуренции; - высокая эффективность выращивания страусов; - птица обладает высоким иммунитетом; - выдерживает жару и холод до 30 градусов; - требуются большие ровные земельные участки и вольеры; - помимо мяса, яиц и жира можно перерабатывать практически любую часть птицы» - организация экскурсий на страусиные фермы.	- отсутствие узнаваемого бренда; - на самом начале развития бизнеса в виде постройки страусиной фермы требуется очень много финансовых затрат; - слабое потребление продуктов страусоводства; - слабая подготовка специалистов по разведению страусов; - нет инновационной техники по выращиванию и переработке страусиной продукции; - отсутствуют связи НИИ с вузами по вопросам выращивания и процессов переработки страусиной продукции.
Возможности	Угрозы
- увеличение ассортимента страусиной продукции как внутри страны, так и на экспорт; - предоставление государственных субсидий, банковских льгот и других выгодных условий для развития бизнеса; - широкая доступность товаров страусоводства на отечественном рынке для потребителей по доступным ценам.	- в некоторых регионах Казахстана бывают морозы свыше -30°C; - слабая изученность страусоводства; - низкое санитарно-ветеринарное обслуживание; - возможно удорожание кормов; - низкая заработная плата; - текучесть кадров.

*составлено авторами

С целью расширения производства необходимо помимо увеличения страусиных ферм расширять рекламу, все больше говорить о продуктах

страусоводства, об их пользе. Можно организовывать кулинарные студии, проводить дегустации, мастер классы и т.д. Основная цель всех этих мероприятий охватить как можно больше потребителей через информацию о полезных свойствах, необходимости расширения ассортимента мясной продукции, таким образом повысить узнаваемость бренда.

Выводы

За страусоводством будущее, так как оно позволит частично решить вопросы продовольственной программы. Снижение себестоимости привлечет большее количество клиентов. Сама по себе данная отрасль инвестиционно привлекательна. Государственная поддержка и расширение количества инвестиций дает возможность активного развития данной отрасли птицеводства. Отсюда, расширение других отраслей, связанных с процессами переработки продукции страусоводства, а также появление дополнительных рабочих мест.

Необходимо создать интегрированную информационную систему, ориентированную на взаимосвязь между НИИ, вузами и производством.

Опыт соседних государств показывает, что продвижение продукта на отечественный рынок, сертификационная поддержка со стороны государства, создание совместных торговых представительств, подписание договоров между производителями государств-членов ЕАЭС и международными партнерами даст возможность скорейшего развития бизнеса.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 **Horbańczuk, O. Wierzbicka, A.** Effects of Packaging Methods on Shelf Life of Ratite Meats // Journal of Veterinary Research. – 2017. – 61(3). – P. 279-285 [Электрондық ресурс]. – <http://dx.doi.org/10.1515/jvetres-2017-0031>

2 **Васильева, Л. Т., Бычаев, А. Г.** Птицеводство: учебно-методическое пособие [Текст]. – СПб: Санкт-Петербургский государственный аграрный университет. – 2021. – 58 с.

3 **Остроух, Е. В., Сарбатова, Н. Ю.** Страусоводство как отрасль сельского хозяйства // Сборник статей по материалам XI Всероссийской конференции молодых ученых, посвященной 95-летию Кубанского ГАУ и 80-летию со дня образования Краснодарского края. [Текст]. – Краснодар: Кубанский государственный аграрный университет имени И. Т. Трубилина, 2017. – С. 953–954.

4 **Каюкова, С. Н., Миронова, В. Е., Бутина, Н. А.** Страусоводство в условиях Восточного Забайкалья (на 106 примере КФХ экоферма «Страус Забайкалья») [Текст] // Вестник ИрГСХА. – 2018. – № 86. – С. 149–154.

5 **Бычаев, А. Г.** Страус в современном мировом хозяйстве [Текст] // Генетика и разведение животных. – 2017. – № 4. – С. 42–48.

6 **Папуша, А. В.** Продукция страусоводства и эффективность разведения страусов в северном Казахстане [Электронный ресурс]. – http://www.rusnauka.com/18_NPM_2008 (Дата обращения: 7.06.2024).

7 **Боровков, М. Ф., Волков, А. Х., Папуниди, Э. К., Якупова, Л. Ф.** Ветеринарно-санитарная экспертиза мяса и мясных продуктов: учебное пособие [Текст]. – Казань: ФГБОУ ВО МГАВМиБ-МВА имени К.И. Скрябина. – 2020. – 184 с.

8 Калорийность страусиного мяса (сырое, вырезка): пищевая ценность и химический состав [Электронный ресурс]. – <https://fitness-diet.ru/food/881/>

9 **Улугмуратов, Д. Ф., Бегалиев, Х. Х., Ахмедов, Б. Б., Беденко, В. Г., Зулин, Б. Д., Бакулин, Л. А.** Исследование технологии выделки шкур страуса с применением экологически безопасных ПАВ в процессе обезжиривания // Материалы XVI Международной научно-практической конференции [Текст]. - Улан-Удэ: Бурятский научный центр Сибирского отделения РАН, 2020. - С. 109–115.

10 **Швелидзе, Е. М., Горбачева, М. В., Сухинина, Т. В.** Дополнительная продукция убоя страусоводства как сырье для производства новых товаров пищевого, технического и лекарственного назначения [Текст] // Товаровед продовольственных товаров. – 2018. – № 6. – С. 20–23.

REFERENCES

1 **Horbańczuk, O. Wierzbicka, A.** Effects of Packaging Methods on Shelf Life of Ratite Meats [Text]. Journal of Veterinary Research. – 2017. – 61(3). – P. 279-285 [Electronic resource]. – <http://dx.doi.org/10.1515/jvetres-2017-0031>

2 **Vasil'yeva, L. T., Bychayev, A. G.** Ptitsevodstvo [Poultry farming]. Uchebno-metodicheskoye posobiye. [Tekst]. – SPb: Sankt-Peterburgskiy gosudarstvennyy agrarnyy universitet. – 2021. – 58 p.

3 **Ostroukh, Ye.V., Sarbatova, N. YU.** Strausovodstvo kak otasl' sel'skogo khozyaystva [Ostrich farming as a branch of agriculture]. Sbornik statey po materialam KHI Vserossiyskoy konferentsii molodykh uchenykh, posvyashchennoy 95-letiyu Kubanskogo GAU i 80-letiyu so dnya obrazovaniya Krasnodarskogo kraya. [Tekst]. - Krasnodar: Kubanskiy gosudarstvennyy agrarnyy universitet imeni I.T. Trubilina, 2017. – P. 953–954

4 **Kayukova, S. N., Mironova, V. Ye., Butina, N. A.** Strausovodstvo v usloviyakh Vostochnogo Zabaykal'ya (na 106 primere KFKH ekoferma «Straus Zabaykal'ya») [Ostrich breeding in the conditions of Eastern Transbaikalia (on

the example of the peasant farm eco-farm «Ostrich of Transbaikalia»)] [Tekst]. Vestnik IrGSKHA. – 2018. – № 86. – P. 149–154.

5 **Bychayev, A. G.** Straus v sovremennom mirovom khozyaystve [Ostrich in the modern world economy] [Tekst]. Genetika i razvedeniye zhivotnykh. – 2017. – № 4. – P. 42–48.

6 **Papusha, A. V.** Produktsiya strausovodstva i effektivnost' razvedeniya strausov v severnom Kazakhstane [Ostrich farming products and the efficiency of ostrich breeding in northern Kazakhstan] [Electronic resource]. – http://www.rusnauka.com/18_NPM_2008 (data obrashcheniya: 7.06.2024).

7 **Borovkov, M. F., Volkov, A. Kh., Papunidi, E. K., Yakupova, L. F.** Veterinarno-sanitarnaya ekspertiza myasa i myasnykh produktov: Uchebnoye posobiye [Veterinary and sanitary examination of meat and meat products: A tutorial] [Tekst]. – Kazan': FGBOU VO MGAVMiB-MVA imeni K.I. Skryabina. - 2020. – 184 p.

8 Kaloriynost' strausinogo myasa (syroye, vyrezka): pishchevaya tsennost' i khimicheskiy sostav [Caloric content of ostrich meat (raw, tenderloin): nutritional value and chemical composition] [Electronic resource]. – <https://fitness-diet.ru/food/881/>

9 **Ulugmuratov, D. F., Begaliyev, H. H., Akhmedov, B. B., Bedenko, V. G., Zulin, B. D., Bakulin, L. A.** Issledovaniye tekhnologii vydelki shkur strausa s primeneniye ekologicheskii bezopasnykh PAV v protsesse obezzhirivaniya [Study of the technology of ostrich skin dressing using environmentally friendly surfactants in the degreasing process] // Materialy XVI Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii [Tekst]. – Ulan-Ude: Buryatskiy nauchnyy tsentr Sibirskogo otdeleniya RAN, 2020. - P. 109–115.

10 **Shvelidze, Ye. M., Gorbacheva, M. V., Sukhinina, T. V.** Dopolnitel'naya produktsiya uboya strausovodstva kak syr'ye dlya proizvodstva novykh tovarov pishchevogo, tekhnicheskogo i lekarstvennogo naznacheniya [Additional products of ostrich slaughter as raw materials for the production of new food, technical and medicinal products] [Tekst]. Tovaroved prodovol'stvennykh tovarov. – 2018. – № 6. – P. 20–23.

Поступило в редакцию 22.08.24

Поступило с исправлениями 07.10.24

Принято в печать 11.11.24

Г. Ш. Қалиақпарова¹, Е. Е. Гриднева²

^{1,2}Қаспий қоғамдық университеті, Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

22.08.24 ж. баспаға түсті.

07.10.24 ж. түзетулерімен түсті.

11.11.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

ҚАЗАҚСТАНДА ТҮЙЕКҰС ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ДАМУЫ: ЭКОНОМИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР

Дамудың қазіргі кезеңінде түйеқұс шаруашылығын дамыту әлі күнге дейін құс шаруашылығының аз зерттелген саласы болып табылады. Бұл ретте өнеркәсіптік құс шаруашылығы өт өнімдерінің ассортиментін ұлғайтуға мүмкіндік беретін ауыл шаруашылығының табысты саласының бірі екенін атап өту қажет. Қазақстан Республикасында түйеқұс шаруашылығының дамуы туралы мәліметтер жоқ. Сондықтан авторлар елімізде құс шаруашылығының бұл түрін дамытудың қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін зерттеуді қарастырды. Мақаланың мақсаты – нарықтың осы сегментін кеңейту болашағы мен оңтайландыру мәселелерін зерттеу, сондай-ақ саланың дамуын шектеуі немесе тежеуі ықтимал кедергілерді қарастыру. Ғылыми жұмыстың алынған нәтижелерін шаруа және фермер қожалықтарында қолдануға болады. Айта кету керек, түйеқұс еті әсіресе шетелдерде танымал, өйткені оның құрамында адам ағзасына қажетті дәрумендер мен минералдар бар. Басқа да өңделетін өнімдер: жұмыртқа, тері, қауырсын, май және т.б. да өнімдер құнды болып келеді. Мақалада түйеқұс және басқа жануарлар етінің энергетикалық құндылығына салыстырмалы талдау жасалып, түйеқұс шаруашылығының қайталама өнімдерін пайдаланудың нұсқалары ұсынылған. Тұтыну қасиеттерінің параметрлері көрсетіліп, саланы оңтайландыру бойынша ұсыныстар берілген. Мақаланы жазу кезінде әртүрлі ғылыми зерттеу әдістері қолданылды. Мысалы, қолданбалы салыстырмалы әдіс ірі қара мал мен түйеқұстың өнімін салыстыруға мүмкіндік берді. Талдау мен синтез елдің азық-түлік қауіпсіздігін шешу кезінде зерттелетін саланы дамыту мәселелерін кеңейтті. Осылайша, авторлар түйеқұс шаруашылығын табысты дамыту үшін оның экономикалық маңызын, саланың даму ерекшеліктерін, бастапқы кезеңде салықты азайту немесе оны алып тастау түріндегі мемлекеттік қолдауды, бұл

бизнес түрін жеңілдікпен қаржыландыруды зерттеу қажет деген қорытындыға келді. несие беру және т.б.

Кілтті сөздер: түйеқұс, түйеқұс өнімдері, диеталық ет, азық-түлік қауіпсіздігі, дұрыс тамақтану, өтеу мерзімі, қалдықсыз өндіріс, рентабельділік.

G. Sh. Kaliakparova¹, Y. E. Gridneva²

^{1,2}Caspian Public University, Republic of Kazakhstan, Almaty

Received 22.08.24

Received in revised form 07.10.24

Accepted for publication 11.11.24

DEVELOPMENT OF OSTRICH FARMING IN KAZAKHSTAN: ECONOMIC ASPECTS

At the present stage, the development of ostrich farming remains a little-studied area of poultry farming. At the same time, it should be noted that industrial poultry farming is one of the profitable branches of agriculture connected with increasing the range of meat products. In the Republic of Kazakhstan, there is no data on the development of ostrich farming. Therefore, the authors raise the question of studying the needs and possibilities for the development of this type of poultry farming in the country. The purpose of the article is to study the issues of rationalization and prospects for expanding this market segment, as well as to consider possible barriers that may limit or hinder the processes of the industry's development. The obtained results of scientific work can be applied in peasant and farm households. It should be noted that ostrich meat is especially popular abroad, as it contains vitamins and minerals necessary for the human body. Other processed products like eggs, skin, feathers, fat, etc. are valuable too. The article provides a comparative analysis of the energy value of ostrich meat, other animals and offers options for using secondary products of ostrich farming. The parameters of consumer properties are shown, and proposals for optimizing the industry are given. When writing the article, various methods of scientific research were used. For example, the applied comparative method made it possible to compare the output of cattle and ostrich. Analysis and synthesis expanded the issues of development of the studied industry in solving the food security of the country. Thus the authors came to the conclusion that for the successful

development of ostrich farming, it is necessary to study the economic significance, features of the industry development, government support in the form of reducing or abolishing taxes at the initial stages, preferential lending to business, etc.

Keywords: ostrich, ostrich products, dietary meat, food security, healthy nutrition, payback, waste-free production, profitability.

Теруге 26.11.2024 ж. жіберілді. Басуға 26.12.2024 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

5,04 Mb RAM

Шартты баспа табағы 17,4

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: А. К. Мыржикова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4316

Сдано в набор 26.11.2024 г. Подписано в печать 26.12.2024 г.

Электронное издание

5,04 Mb RAM

Усл.п.л. 17,4. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: А. К. Мыржикова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4316

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz

www.vestnik-economic.tou.edu.kz